

Inleiding

Vrijwilligerswerk kan als een van de meest altruïstische vormen van participatie worden beschouwd. Heel wat organisaties en verenigingen kunnen bovendien alleen meer hun werking draaiende houden door de vrijwillige inzet van heel wat enthousiastelingen. De laatste jaren krijgen we echter vanuit zowel praktijk als onderzoek heel wat defaitistische geluiden: jongere generaties zouden meer materialistisch zijn ingesteld, zouden zich meer terugtrekken in de private sfeer, nog weinig belang hechten aan het gemeenschappelijke goed, ... (zie bv. Putnam, 2000) en het vrijwilligerswerk zou dientengevolge in vrije val zijn.

Lang niet alle auteurs gaan evenwel akkoord met dit negatieve verhaal. Op basis van empirisch materiaal, argumenteren zij dat vrijwilligerswerk niet afneemt maar andere vormen aanneemt en evolueert naar meer “episodisch vrijwilligerswerk” waarin meer kortlopende engagementen en organisatievormen de overhand nemen (Cnaan & Handy, 2005; Hustinx, 2001, 2005 & 2010; Musick & Wilson, 2008). Dit betekent ook dat vrijwilligerswerk meer los komt te staan van lidmaatschap. Men verricht niet langer vrijwilligerswerk in het kader van een vereniging waarvan men lid is, maar gaat zich sterker engageren voor meer sporadische evenementen (bv. muzikfestivals, sociale en culturele evenementen, milieuacties,).

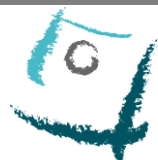
In deze facts & figures geven we op basis van de participatiesurvey een situatieschets van het vrijwilligerswerk in Vlaanderen anno 2014. De participatiesurvey van 2014 laat toe het onderscheid tussen kortlopende en langdurige engagementen na te gaan. We presenteren eerst de algemene situatie van het vrijwilligerswerk in Vlaanderen en relateren vervolgens het vrijwilligerswerk aan een aantal relevante demografische en socio-economische indicatoren.

Vrijwilligerswerk, gemeten in 2014

Hustinx et al. (2015) illustreren in hun rapport hoe weinig eenduidigheid er bestaat omtrent het begrip ‘vrijwilligerswerk’. Zowel in praktijk als in onderzoek worden verschillende afbakeningen en definities door elkaar gehanteerd. Omwille van de zeer diverse manieren van meten, heeft het dan ook weinig zin cijfers omtrent vrijwilligerswerk met elkaar te vergelijken. Wel is het daarom eens te meer belangrijk te duiden op welke manier vrijwilligerswerk werd gemeten en geoperationaliseerd.

In de participatiesurvey 2014 werd vertrokken van een aantal kenmerken worden opgenomen waarover er vrij grote – ook internationaal – consensus bestaat en welke ook deel uitmaken van de definitie van vrijwilligerswerk die de Belgische wetgeving hanteert:

- Het moet gaan om een vrijwillige of onverplichte activiteit,
- zonder financiële vergoeding (buiten eventuele onkostenvergoedingen zoals de forfaitaire vrijwilligersvergoeding of de vergoeding van reële onkosten)

Facts & Figures

Vrijwilligerswerk in 2014

Jessy Siongers - 2017

- in georganiseerd verband
- en met een maatschappelijk doel voor ogen en ten dienste van anderen, hetzij individuen, groepen of de samenleving in haar geheel (maar zonder familieverband)

Dit leidde in de participatiesurvey tot de volgende vraagstelling:

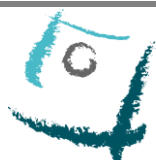
Een vrijwilliger is iemand die onbezoldigd en onverplicht activiteiten verricht. U kan dat ook doen in het kader van een vereniging. Hebt u het afgelopen jaar als vrijwilliger gewerkt in het kader van een vereniging, organisatie, bestuursorgaan of groep mensen? Ook als u een vrijwilligersvergoeding ontvangt, beschouwen we dat als onbetaald vrijwilligerswerk.

Op basis van deze beschrijving gaf bijna 30 procent van de ondervraagden aan het afgelopen jaar minstens eenmalig als vrijwilliger gewerkt te hebben in het kader van een vereniging, organisatie, bestuursorgaan of groep van mensen. Bijna 17 procent of een kleine meerderheid van de vrijwilligers verrichte op regelmatige basis vrijwilligerswerk. Bij bijna de helft van de vrijwilligers is hun vrijwillig engagement dus eerder eenmalig en vaak ook van beperkte duur. Zoals reeds in de inleiding werd aangehaald, leeft het gevoel dat vrijwilligerswerk meer en meer overheeft naar dit kortlopend episodisch engagement. Op basis van voorlopig één meetmoment in 2014 kunnen we over deze trend geen uitspraken doen, maar duidelijk is wel dat episodisch vrijwilligerswerk een belangrijk aandeel binnen het huidige vrijwilligerswerk inneemt.

Tabel 1. Hebt u **het afgelopen jaar** als vrijwilliger gewerkt in het kader van een vereniging, organisatie, bestuursorgaan of groep mensen? (n=3945)

	Aantal	%
Niet de voorbije 12 maanden	2.779	70,4
Eénmalig, voor een korte periode (paar uur tot enkele dagen)	255	6,5
Eénmalig, voor een langere periode (enkele weken tot een jaar)	43	1,1
Jaarlijks weerkerend voor een korte periode of evenement	216	5,5
Op regelmatige basis, één tot meerdere keren per maand	366	9,3
Op regelmatige basis, één tot meerdere keren per week	209	5,3
Op regelmatige basis (bijna) elke dag	78	2,0
Totaal	3.945	100,0

Wanneer we inzoomen op het vrijwilligerswerk in het kader van een vereniging, dan stellen we vast Vlamingen zich vooral vrijwillig engageren in het kader van sportverenigingen en welzijnsverenigingen. 28% van de vrijwilligers of 8% van de totale populatie neemt een vrijwillig engagement op binnen de sport. Een kwart van de vrijwilligers (7,5% van de totale populatie) verricht vrijwilligerswerk binnen een welzijnsvereniging of een levensbeschouwelijke vereniging. Van de lijst van verenigingen die werden voorgelegd wordt het minst vrijwilligerswerk verricht in vrouwen- of ouderenverenigingen en politiek georiënteerde organisaties. Daarnaast duidt nog 14,7% van de vrijwilligers aan dat ze in het kader van een andere vereniging vrijwilliger zijn. Een nadere analyse van de open antwoorden op deze vraag leert ons dat het hierbij gaat om een zeer diverse groep. Een aantal van de vermelde organisaties zijn moeilijk te plaatsen in de voorgelegde lijst (sommigen vallen er volledig buiten, anderen kunnen binnen twee types van verenigingen geplaatst worden); anderen hebben betrekking op

Facts & Figures

Vrijwilligerswerk in 2014

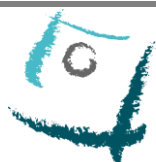
Jessy Siongers - 2017

vrijwilligerswerk dat niet zozeer gerelateerd is aan verenigingen maar aan andere groepsverbanden of aan instellingen (bv. school, bejaardentehuis). Nog anderen hebben niet rechtstreeks verband met activiteiten in organisatieverband of groepen, maar verwijzen eerder naar activiteiten rechtstreeks ten behoeve van personen (bv. het helpen van burens of een persoon met een beperking). Strikt genomen behoort deze laatste niet tot de afbakening die wij hanteerden in onze vraagstelling (en valt het ook niet binnen de afbakening die de Belgische vrijwilligerswet hanteert), maar wel binnen de afbakening die anderen hanteren (bv. de Internationale Arbeidsorganisatie beschouwt activiteiten ten behoeve van personen die niet behoren tot het eigen huishouden ook als vrijwilligerswerk).

Tabel 2. Verenigingssoorten waarbinnen men vrijwilligerswerk doet (meerdere antwoorden mogelijk)

	% binnen totale populatie (n=3949)	% binnen vrijwilligers (n=1170)
Een politieke partij of vereniging, gemeentelijke cultuur- jeugd- of sportraad, ...	1,7	5,8
Sport: Sportvereniging, sportclub, schoolsport, cafésporten, sportfederatie,...	8,3	27,9
Helpende of welzijnsverenigingen, religieuze of levensbeschouwelijk organisatie	7,5	25,3
Een culturele vereniging, hobbyvereniging of –club of vereniging voor (amateur-) kunstbeoefening	4,1	13,7
Vrouwen- of ouderenvereniging	2,5	8,4
Sociale vereniging, beweging of actiegroep	3,8	12,9
Jeugdclubs, jeugthuizen, jeugd- of jongerenbeweging, speelpleinwerking, ...	4,0	13,5
Wijk- of buurtvereniging, oudercomité, oudervereniging	4,9	16,4
Andere	4,4	14,7

Uit bovenstaande cijfers blijkt de vaak negatieve berichtgeving over de achteruitgang van vrijwillig engagement toch enigszins overdreven. Heel wat Vlamingen blijken zich te engageren als vrijwilliger. Wel is het zo dat een groot aandeel van hen dit slechts sporadisch doet. Dergelijke vorm van engagement kan voor de aanbodzijde natuurlijk net wel problematisch zijn omdat het de continuïteit in gedrang brengt.

Deelname vrijwilligerswerk naargelang sociaal-demografische kenmerken

In een tweede deel van deze Facts & Figures gaan we in op de mate waarin vrijwilligerswerk gerelateerd is aan socio-demografische kenmerken. We bekijken met andere woorden of alle lagen van de bevolking in even sterke mate aan vrijwilligerswerk doet. Meer specifiek gaan we na of het al dan niet verrichten van vrijwilligerswerk gerelateerd is aan de leeftijd, het geslacht, de opleiding en het aantal inwonende kinderen.

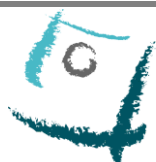
Leeftijdverschillen

Vaak wordt gesteld dat vooral bij jongeren en jonge generaties vrijwilligerswerk evolueert naar meer “episodisch vrijwilligerswerk” waarin meer kortlopende engagementen en losse organisatievormen (bv. in kader van evenementen) de overhand nemen (Cnaan & Handy, 2005; Hustinx, 2001, 2005 & 2010; Musick & Wilson, 2008). Anderzijds vraagt vrijwilligerswerk ook een zeer actieve inzet. Omwille de toename van fysieke beperkingen op oudere leeftijd, kan daarom ook verwacht worden dat net sterk en langlopend engagement lager ligt bij oudere leeftijdsgroepen.

Het is bijzonder moeilijk om dergelijke generatie-, leeftijd- en periode-effecten van elkaar te onderscheiden. Longitudinaal onderzoek is hiertoe nodig. We kunnen bijgevolg op basis van onze analyses geen uitspraken doen over leeftijd- dan wel generatieverschillen. Wel laat de participatiesurvey toe te onderzoeken of er verschillen tussen de leeftijdsgroepen bestaan. Toekomstige metingen kunnen toelaten uitspraak te doen over leeftijds- dan wel generatie-effecten. In deze facts en figures benoemen we ze voorlopig als leeftijdsverschillen.

We vinden weinig verschillen over de leeftijd wat betreft het al dan niet verrichten van vrijwilligerswerk, enkel de oudste leeftijdsgroep onderscheidt zich significant van de andere leeftijdsgroepen en verricht minder vrijwilligerswerk. Van de oudste leeftijdsgroep vermeldt 20% het afgelopen jaar vrijwilligerswerk gedaan te hebben, terwijl dit bij de andere leeftijdsgroepen om en bij de 30% vermeldt.

Daarnaast doen er zich duidelijke verschillen voor in de manier waarop aan vrijwilligerswerk wordt gedaan. De cijfers liggen hier in de lijn van de wetenschappelijke literatuur die stelt dat vrijwilligerswerk evolueert naar meer “episodisch vrijwilligerswerk”. Bij de oudere leeftijdsgroepen stellen we inderdaad vast, dat wanneer men vrijwilligerswerk doet, het een meer regelmatige inzet betreft terwijl het bij jongere leeftijdsgroepen meer kortlopend engagementen betreft.

Facts & Figures

Vrijwilligerswerk in 2014

Jessy Siongers - 2017

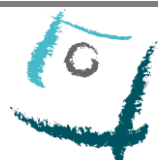
Tabel 3. Vrijwilligerswerk naargelang leeftijd (referentieperiode: voorbije 12 maanden, n=3.945)

	Leeftijd							Totaal
	14 tot 18 jaar (n=218)	19 tot 30 jaar (n=641)	31 tot 40 jaar (n=576)	41 tot 50 jaar (n=687)	51 tot 60 jaar (n=666)	61 tot 70 jaar (n=564)	71 tot 85 jaar (n=593)	
Niet de voorbije 12 maanden	69,3% _{a, b}	68,6% _{a, b}	65,8% _b	68,7% _{a, b}	71,8% _a	68,4% _{a, b}	79,8% _c	70,4%
Eénmalig, voor een korte periode (paar uur tot enkele dagen)	14,7% _a	9,4% _b	9,4% _b	6,0% _c	5,0% _c	3,7% _{c, d}	2,2% _d	6,4%
Eénmalig, voor een langere periode (enkele weken tot een jaar)	2,8% _a	2,7% _a	1,2% _{a, b}	0,9% _b	0,6% _{b, c}	0,4% _{b, c}		1,1%
Jaarlijks weerkerend voor een korte periode of evenement	5,0% _a	6,1% _a	9,5% _b	6,1% _a	5,3% _a	4,4% _a	1,7% _c	5,5%
Op regelmatige basis, één tot meerdere keren per maand	3,7% _a	8,6% _{b, c}	9,0% _{b, c}	11,5% _c	9,8% _{b, c}	11,5% _c	7,1% _{a, b}	9,3%
Op regelmatige basis, één tot meerdere keren per week	4,1% _{a, b}	3,6% _b	3,6% _b	4,5% _b	5,0% _{a, b}	8,3% _c	7,4% _{a, c}	5,3%
Op regelmatige basis (bijna) elke dag	0,5% _a	1,1% _a	1,4% _{a, b}	2,3% _{a, b, c}	2,7% _{b, c}	3,2% _c	1,9% _{a, b, c}	2,0%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Leeswijzer: Wanneer de kolompercentages een zelfde subscript-letter hebben, betekent dit dat de kolompercentages voor de betreffende categorieën niet significant van elkaar verschillen (significantieniveau $p < 0,05$).

Gendersverschillen

Onderzoek wijst doorgaans uit dat vrouwen licht oververtegenwoordigd zijn in vrijwilligerswerk, maar dat ze niet meer uren verrichten dan mannen (Musick & Wilson, 2008). Heel wat van het internationaal onderzoek gebeurt evenwel in de Verenigde Staten en Musick en Wilson geven aan dat de populariteit van sport- en recreatief vrijwilligerswerk en het kleiner aantal vrijwilligers in kerken in Europa, er toe leidt dat mannen licht oververtegenwoordigd zijn in vrijwilligerswerk. Hustinx et al. (2015) vonden voor Vlaanderen geen gendersverschil in het al dan niet verrichten van vrijwilligerswerk. In de participatiesurvey wordt wel een significant overwicht van mannen gevonden: Minder vrouwen dan mannen doen aan vrijwilligerswerk: 27% van de vrouwen geeft aan het afgelopen jaar vrijwilligerswerk te hebben gedaan, terwijl dit bij de mannen 32% doet. Figuur 1 toont aan dat de sterkere aanwezigheid van mannen in het vrijwilligerswerk inderdaad in grote mate wordt gerealiseerd via de sportverenigingen. Bij de mannen geeft 11,7% aan vrijwilligerswerk te doen in het kader van een sportvereniging, bij de vrouwen is dit slechts 5%. Maar daarnaast zijn mannen ook vaker vrijwilliger in politiek georiënteerde organisaties, en ook –minder verwacht – in sociale en culturele verenigingen. Vrouwen zijn anderzijds dan weer vaker dan mannen vrijwilliger in vrouwen- of ouderenverenigingen.

Facts & Figures

Vrijwilligerswerk in 2014

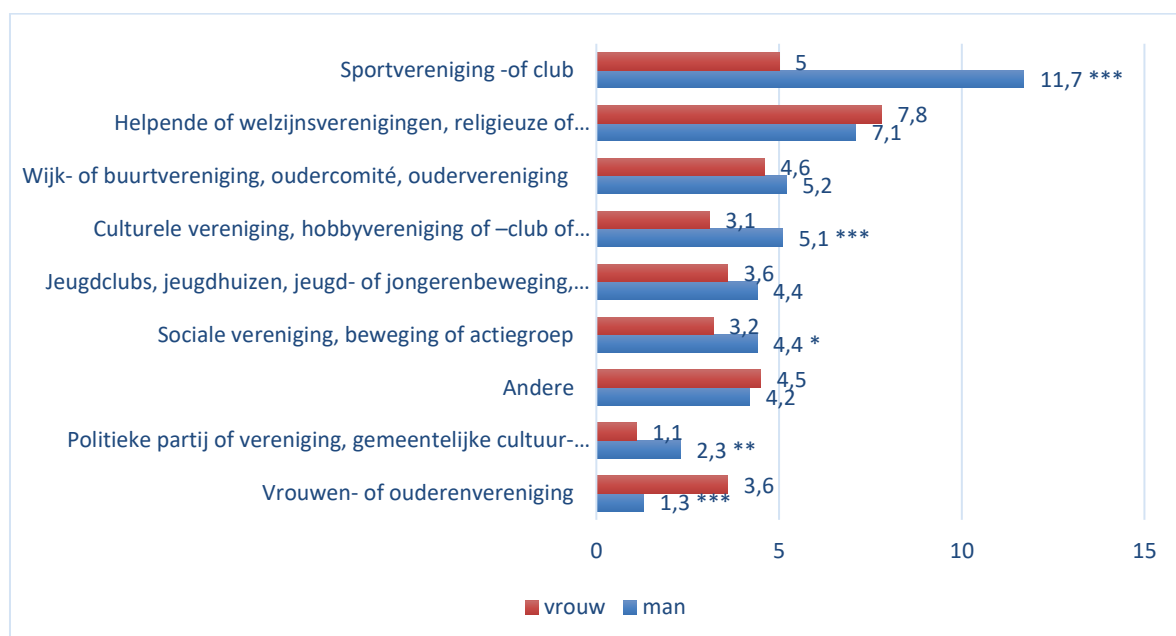
Jessy Siongers - 2017

Tabel 4. Vrijwilligerswerk naargelang geslacht (referentieperiode: voorbije 12 maanden, n=3.947)

	Man (n=1.933)	Vrouw (n=2.014)	Totaal
Niet de voorbije 12 maanden	67,8% _a	72,9% _b	70,4%
Eénmalig, voor een korte periode (paar uur tot enkele dagen)	6,7% _a	6,2% _a	6,5%
Eénmalig, voor een langere periode (enkele weken tot een jaar)	0,9% _a	1,2% _a	1,1%
Jaarlijks weekerend voor een korte periode of evenement	6,5% _a	4,5% _b	5,5%
Op regelmatige basis, één tot meerdere keren per maand	9,6% _a	9,0% _a	9,3%
Op regelmatige basis, één tot meerdere keren per week	5,9% _a	4,7% _a	5,3%
Op regelmatige basis (bijna) elke dag	2,6% _a	1,4% _b	2,0%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%

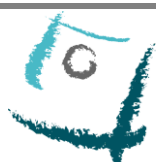
Leeswijzer: Elke subscript-letter geeft een subset van geslachtscategorieën aan waarvan de kolompercentages niet significant van elkaar verschillen op <0,05.

Figuur 1. Vrijwilligerswerk naargelang geslacht (n=3949)

Opleidingsverschillen

De meest consistente, doorgaans sterkste, voorspeller van vrijwilligerswerk is opleiding (Musick & Wilson, 2008). Dit wordt vooral toegeschreven aan de attitudes en competenties waarover hoger opgeleiden meer beschikken en welke de stap naar vrijwilligerswerk bevorderen: meer kosmopolitische attitudes, meer empathiegevoelens, een hoger bewustzijn van sociale problematieken, een meer kritische kijk naar sociale omstandigheden, ... maar ook andere meer persoonsgebonden aspecten zoals een hogere mate van zelfvertrouwen. Daarnaast hebben hoger

Facts & Figures

Vrijwilligerswerk in 2014

Jessy Siongers - 2017

opgeleiden doorgaans een uitgebreider en meer heterogeen netwerk wat de kans vergroot dat zij gevraagd worden om vrijwilligerswerk te verrichten.

Ook in de participatiesurvey stellen we vast dat de kans dat men vrijwilligerswerk verricht toeneemt naarmate men hoger opgeleid is. Van de hoger opgeleiden verricht 41,4% vrijwilligerswerk terwijl dit bij de laagst opgeleiden slechts 13,3% betreft. En dit geldt, met uitzondering van 'Op regelmatige basis, één tot meerdere keren per week' voor elk van de vormen van vrijwilligerswerk.

Conform de resultaten bij de analyses naar leeftijdsverschillen, stellen we hier vast dat de aard van het vrijwilligerswerk bij nog studerende jongeren verschilt. De hogere mate van vrijwilligerswerk bij hen heeft voornamelijk te maken met het feit dat ze meer dan de andere groepen vrijwilligerswerk verrichten voor kortere perioden.

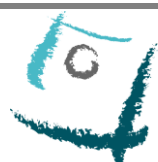
Tabel 5. Vrijwilligerswerk naargelang hoogst behaalde diploma (referentieperiode: voorbije 12 maanden; n=3.924)

	hoogst behaalde diploma					Totaal
	volgt nog voltijds dagonderwijs (n=379)	geen of lager onderwijs (n=580)	lager secundair onderwijs (n=584)	hoger secundair onderwijs (n=1351)	hoger onderwijs (n=1030)	
Niet de voorbije 12 maanden	63,9% _a	86,7% _b	76,7% _c	71,7% _d	58,6% _a	70,5%
Eénmalig, voor een korte periode (paar uur tot enkele dagen)	13,2% _a	2,8% _b	3,8% _{b, c}	5,4% _c	8,9% _d	6,4%
Eénmalig, voor een langere periode (enkele weken tot een jaar)	3,7% _a		1,0% _c	1,1% _c	0,7% _c	1,1%
Jaarlijks weerkerend voor een korte periode of evenement	6,6% _{a, b}	1,4% _c	3,1% _d	5,8% _b	8,3% _a	5,5%
Op regelmatige basis, één tot meerdere keren per maand	6,6% _{a, b}	4,0% _b	7,5% _a	9,3% _a	14,2% _c	9,3%
Op regelmatige basis, één tot meerdere keren per week	5,3% _a	4,5% _a	6,3% _a	4,7% _a	5,9% _a	5,3%
Op regelmatige basis (bijna) elke dag	0,8% _{a, b}	0,7% _b	1,5% _{a, b}	2,0% _a	3,3% _c	2,0%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Leeswijzer: Elke subscript-letter geeft een subset van diplomacategorieën aan waarvan de kolompercentages **niet** significant van elkaar verschillen op <0,05.

Vrijwilligerswerk naargelang kinderaantal

Tenslotte relateren we het uitvoeren van vrijwilligerswerk aan het al dan niet hebben van inwonende kinderen. Ouders worden immers vaak aangesproken om mee te helpen in de verenigingen waarvan hun kinderen lid zijn: als kantinehulp of als afgevaardigde in de sportclub, als kookouder in de jeugdbewering, in de ouderraad van de school, Anderzijds wordt het hebben van kinderen net vaak als een drempel voor participatie aangegeven. Jonge ouders geven vaak aan geen tijd meer te hebben om te participeren.

Facts & Figures

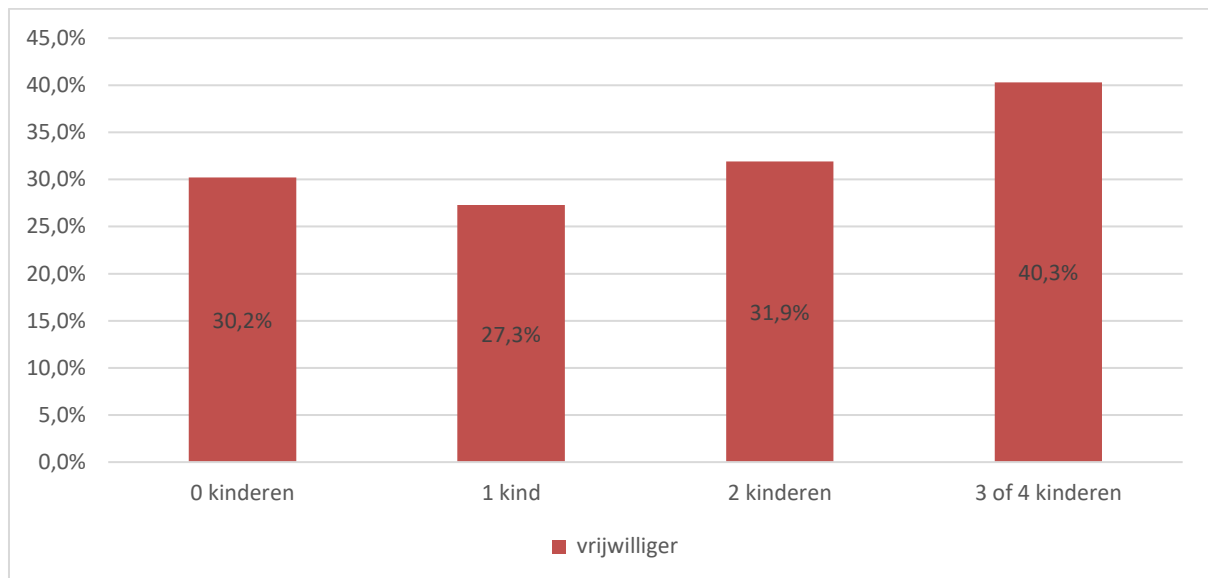
Vrijwilligerswerk in 2014

Jessy Siongers - 2017

In de analyses deelden we de respondenten op naar het aantal inwonende kinderen dat men heeft. We selecteerden daarbij enkel de personen tussen 25 en 64 jaar oud om leeftijdsverschillen zo veel mogelijk uit te schakelen.

In figuur 2 stellen we vast dat bij personen met kinderen het percentage vrijwilligers toeneemt naarmate men meer inwonende kinderen heeft. Bij personen met één kind is 27% vrijwilliger, bij personen met drie of vier kinderen is 40% vrijwilliger. Personen met twee kinderen nemen een middenpositie in. Alleen de ouders met drie of vier kinderen verschillen evenwel significant van de ouders met één kind. Ouders met drie of vier kinderen zijn eveneens vaker vrijwilliger dan personen zonder kinderen; personen met slechts één of twee kinderen verschillen evenwel niet significant van de kinderloze personen. Bij hen allen ligt het percentage vrijwilligers om en bij de 30%.

Figuur 2. Vrijwilligerswerk naargelang aantal inwonende kinderen met een maximumleeftijd van 30 jaar (respondenten tussen 25 en 65 jaar, n=2.544)

Referenties

- Cnaan, R. A., & Handy, F. (2005). Towards understanding episodic volunteering. *Vrijwillige Inzet Onderzocht*, 2(1), 29-35.
- Hustinx, L. (2001). Individualisation and new styles of youth volunteering: An empirical exploration. *Voluntary action*, 3(2), 57-76.
- Hustinx, L. (2005). Weakening organizational ties? A classification of styles of volunteering in the Flemish Red Cross. *Social Service Review*, 79(4), 624-652.
- Hustinx, L. (2010). Institutionally individualized volunteering: Towards a late modern re-construction. *Journal of civil society*, 6(2), 165-179.
- Hustinx, L., Marée, M., De Keyser, L., Verhaeghe, L., & Xhaufclair, V. (2015). Het vrijwilligerswerk in België: kerncijfers.
- Musick, M. A., & Wilson, J. (2008). *Volunteers: A social profile*. Bloomington: Indiana University Press.
- Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: America's declining social capital. In *Culture and politics* (pp. 223-234). Palgrave Macmillan, New York.

